

**Gemeente
Amsterdam**

Archeologisch bureauonderzoek

Bestemmingsplan Jan Evertsenstraat-West,
deelgebied Tennispark
BO 21-060 Amsterdam 2021
Monumenten en Archeologie

Inhoud

Inhoud.....	3
Samenvatting	4
Inleiding.....	5
1 Basisgegevens.....	6
2 Wet- en regelgeving	7
2.1 Algemeen	7
2.2 Rijk.....	7
2.3 Provincie Noord-Holland	7
2.4 Gemeente Amsterdam	8
2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie	8
3 Historisch-geografische en archeologische inventarisatie	10
3.1 Geomorfologie en bodem algemeen.....	10
3.2 Historie algemeen.....	10
3.3 Historisch-geografische inventarisatie	12
3.3.1 Sloterbinnenpolder	12
3.3.2 Sloterdijkmeer(polder).....	13
3.3.3 Verstedelijking	15
3.4 Archeologische inventarisatie van het plangebied	17
3.4.1 Archeologische Monumentenkaart	17
3.4.2 Vindplaatsen	17
3.4.3 Bodemopbouw en grondwaterstand	20
3.5 Conclusie: gespecificeerde verwachting.....	20
4 Archeologische verwachtingskaart.....	21
5 Archeologische beleidskaart	23
6 Conclusie.....	24
7 Bronnen	25
Appendix I: beleidsvarianten en stroomschema	27

Samenvatting

Monumenten en Archeologie heeft in opdracht van Ruimte en Duurzaamheid een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor bestemmingsplangebied Jan Evertsenstraat-West, deelgebied Tennispark, stadsdeel Nieuw-West. Dit onderzoek is bedoeld om een beeld te krijgen van de ondergrondse cultuurhistorische waarden die in het plangebied aanwezig kunnen zijn, en ten gevolge van eventuele toekomstige bouwontwikkelingen verstoord kunnen worden. In deze gevallen is aanvullend advies nodig voor het bepalen van het geschikte archeologisch vervolgtraject (zie stroomschema appendix 1).

Het bureauonderzoek gaat uit van een beknopt overzicht van de historisch-geografische ontwikkeling van het plangebied. Het historisch overzicht wordt aangevuld met archeologische informatie afkomstig van vindplaatsen in de omgeving van het plangebied. De historische en archeologische informatie over de ruimtelijke topografische ontwikkelingen is omgezet naar een beeld van archeologische verwachtingen.

De archeologische verwachting betreft drie zones, zoals aangegeven op de verwachtingskaart (p. 21). Aan de hand van deze verwachtingskaart is een archeologische beleidskaart opgesteld, waarin de beleidsregels en maatregelen voor de vereiste archeologische monumentenzorg zijn vastgelegd. De beleidskaart telt één zone met een lage verwachting (p. 23). Voor deze zone geldt een vrijstelling van archeologisch onderzoek bij alle bodemingrepen.

Voor het gehele plangebied geldt een wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat ook wanneer geen archeologisch onderzoek is vereist, en toch bodemvondsten worden gedaan waarvan redelijkerwijs kan worden vermoed dat deze van archeologische waarde zijn, dit wordt gemeld bij Monumenten en Archeologie. In overleg met de ontwikkelaar worden vervolgens maatregelen getroffen tot documentatie en berging van de vondsten.

Inleiding

Monumenten en Archeologie heeft in opdracht van Ruimte en Duurzaamheid een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor bestemmingsplan Jan Evertsenstraat-West, deelgebied Tennispark, stadsdeel Nieuw-West. Het plangebied wordt ruwweg begrensd door de Burgemeester Röellstraat, de Burgemeester Cramergracht, de Jan Evertsenstraat en het spoor aan de oostzijde.

Het bureauonderzoek geeft een overzicht van bekende of verwachte archeologische waarden binnen het plangebied. Hierbij is gebruik gemaakt van historisch kaartmateriaal, relevante publicaties en archiefbronnen in samenhang met archeologische informatie over al bekende vindplaatsen in het plangebied en omgeving. Deze informatie is samengevat in een archeologisch verwachtingsmodel op basis waarvan de beleidsregels voor erfgoedzorg worden vastgelegd ten behoeve van het plan- en onderzoeksgebied.

In het bureauonderzoek komt een landschappelijke, historische en archeologische analyse van het plangebied (hoofdstuk 3) aan de orde. Hieruit volgt een archeologische verwachtingskaart (hoofdstuk 4), gekoppeld aan een beleidskaart (hoofdstuk 5) die inzichtelijk maakt bij welke oppervlakte en diepte bodemingrepen zijn uitgezonderd van de archeologische onderzoeksplicht.

1 Basisgegevens

Project

Opdrachtgever

Ruimte en Duurzaamheid

Contactpersoon

L. Meijer

Uitvoerder bureauonderzoek

Monumenten en Archeologie – J. Maas

Bevoegd gezag

Gemeente Amsterdam

Beheer en plaats documentatie

Monumenten en Archeologie, Gemeente Amsterdam

Onderzoeksgebied

Provincie

Noord-Holland

Plaats

Amsterdam

Stadsdeel

Nieuw-West

ARCHIS onderzoeksnummer

5083611100

Centrum coördinaat

X: 117.315

Y: 487.217

1 Het plangebied (rood omlijnd) geprojecteerd op de satellietdata van ESRI

2 Wet- en regelgeving

2.1 Algemeen

Het archeologisch erfgoed bestaat uit structuren, grondsporen en voorwerpen die in de bodem bewaard zijn gebleven. Deze materiële overblijfselen vormen een onderdeel van onze leefomgeving. Het beleid voor het archeologisch erfgoed heeft dan ook veel raakvlak met dat van de ruimtelijke ordening. Voor een optimale integratie van archeologie in de ruimtelijke ordening heeft het rijk onder andere de Monumentenwet 1988 en de Wet ruimtelijke ordening aangepast, en de Erfgoedwet geïntroduceerd. De Monumentenwet is per 1 juli 2016 vervallen, maar het deel dat betrekking heeft op de fysieke leefomgeving blijft via het Overgangsrecht in de Erfgoedwet van toepassing.¹

2.2 Rijk

In 1992 hebben de Europese ministers van Cultuur het Verdrag van Valletta opgesteld (ook bekend als het Verdrag van Malta). Deze culturele overeenkomst had tot doel om meer bewustzijn van het Europese erfgoed te creëren en in het bijzonder het Europese archeologische erfgoed voor toekomstige generaties beter in stand te houden.

In Nederland wordt aan dit uitgangspunt invulling gegeven door behoud van archeologisch erfgoed in de bodem (*in situ*) tijdens de planontwikkeling mee te wegen. Als behoud in de bodem (bijvoorbeeld door middel van technische maatregelen of planaanpassing) geen optie is, dan worden archeologische resten opgegraven (behoud *ex situ*). De initiatiefnemer van een ruimtelijk plan dat bodemverstoring tot gevolg heeft, is verantwoordelijk voor de planologische en de financiële inpassing van het archeologisch onderzoek.

In de Monumentenwet is een bepaling opgenomen dat in elk bestemmingsplan rekening moet worden gehouden met de in de grond aanwezige, dan wel te verwachten archeologische waarden.² De Erfgoedwet bevat een verplichting om toevalsvondsten te melden (de zogenaamde meldingsplicht).³

2.3 Provincie Noord-Holland

Als toetsingskader voor bestemmingsplannen en omgevingsvergunningen gebruikt de provincie Noord-Holland de omgevingsvisie, de leidraad Landschap en Cultuurhistorie en de Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie (ILC).⁴ Op grond van de Wro dienen gemeenten bij de vaststelling

¹ Hoofdstuk 9 Erfgoedwet 2016.

² Artikel 9.1 Erfgoedwet (overgangsrecht); Artikel 38a lid 1 van de gewijzigde Monumentenwet schrijft hierover dat *De gemeenteraad bij vaststelling van een bestemmingsplan als bedoeld in artikel 3.1 van de nieuwe Wet ruimtelijke ordening en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond, rekening houdt met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten. Met 'monument' wordt hier een (onbeschermde) archeologisch monument bedoeld, ofwel alle terreinen welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde* (art. 1 Monumentenwet).

³ Artikel 5.10, tweede lid, Erfgoedwet 2016.

⁴ Provincie Noord-Holland, 2018.

van bestemmingsplannen, projectbesluiten en beheersverordeningen de Provinciale Ruimtelijke Verordening in acht te nemen. Op de ILC zijn o.a. archeologisch verwachtingsvolle gebieden opgenomen. Naast de ILC beheert de provincie de Archeologische Monumentenkaart (AMK) van het rijk. Op de AMK staan de beschermde archeologische monumenten, de terreinen van zeer hoge en hoge archeologische waarde en de gebieden met een archeologische betekenis. De waardestellingen van de ILC en AMK zijn bedoeld als algemene indicaties die per specifiek plangebied nadere invulling en precisering nodig hebben.

2.4 Gemeente Amsterdam

De gemeente Amsterdam vindt het belangrijk dat archeologie vroegtijdig in ruimtelijke ordeningsprocessen wordt geïntegreerd.⁵ Hiermee worden twee doelen gediend. Ten eerste een efficiënte voortgang en kostenbeheersing van bouwprocessen. En ten tweede een kwalitatief goed en stadsbreed uniform beheer van het archeologische erfgoed.

Op basis van de resultaten uit het archeologisch bureauonderzoek wordt bepaald of in het bestemmingsplan regels met betrekking tot archeologie moeten worden opgenomen. De Monumentenwet biedt een tweetal mogelijkheden (artikelen 39-40) die Monumenten en Archeologie heeft uitgewerkt in de modelregels archeologie.

De bescherming van (verwachte) archeologische waarden in een bestemmingsplan wordt geregeld met een omgevingsgunning als bedoeld in artikel 2.1 lid 1 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht. Aan een omgevingsvergunning zijn bouwregels verbonden: die bepalen dat in het belang van de archeologische monumentenzorg de aanvrager van een omgevingsvergunning in aanvulling op voorliggend bureauonderzoek een archeologisch rapport met selectiebesluit dient te overleggen. Daarnaast kan in het bestemmingsplan worden opgenomen dat een omgevingsvergunning moet worden aangevraagd voor het uitvoeren van aanlegwerkzaamheden.

Aan een omgevingsvergunning kunnen voorschriften worden verbonden. Dit houdt in dat aan de vergunning de verplichting wordt gekoppeld om technische maatregelen tot behoud te treffen, om de archeologische resten op te graven of om de werkzaamheden te laten begeleiden door een archeoloog.

De bouwregels en de omgevingsvergunning voor aanlegwerkzaamheden bevatten daarnaast uitzonderingen die duidelijk maken in welke gevallen archeologisch onderzoek niet nodig is. In Amsterdam gelden elf beleidsvarianten, zoals de uitzondering van archeologisch onderzoek bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan de 19de- of 20ste-eeuwse ophogingen (Appendix: Beleidsvarianten). In de praktijk komen per plangebied meestal twee tot zes varianten voor.

2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie

De uitvoering van archeologisch onderzoek is gebonden aan de Beoordelingsrichtlijn Archeologie (BRL SIKB 4000) en daarmee samenhangend de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA). De KNA gaat uit van een gefaseerde aanpak. Er wordt onder meer onderscheid gemaakt tussen

⁵ Monumenten en Archeologie, 2016.

Bureauonderzoek, een Inventariserend Veldonderzoek, en het doen van Opgravingen (Appendix: stroomschema).

Het inventariserend veldonderzoek is bedoeld om de resultaten van het bureauonderzoek te toetsen. Het geeft inzicht in de aanwezigheid en toestand van de archeologische overblijfselen in de bodem. Een opgraving wordt uitgevoerd wanneer er sprake is van een vindplaats met waardevolle archeologische resten. Archeologisch veldonderzoek wordt, afhankelijk van de bodemingreep en de verwachting, voorafgaand aan of tijdens de civieltechnische werkzaamheden (variant archeologische begeleiding) uitgevoerd. Elke onderzoeksfase wordt afgesloten met een selectiebesluit. Hierin wordt vastgesteld welke delen van een plangebied in aanmerking komen voor verder archeologisch onderzoek of voor bescherming en welke delen van het plangebied worden vrijgegeven.

Voor archeologisch veldonderzoek is een Programma van Eisen (PvE) vereist. Hierin zijn de kwalitatieve randvoorwaarden en onderzoeksvragen voor het werk vastgelegd. Het vormt de basis voor verdere planning en kostenraming. Het laten opstellen ervan behoort tot de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van het bouwplan.

3 Historisch-geografische en archeologische inventarisatie

3.1 Geomorfologie en bodem algemeen

Het huidige natuurlijke landschap in en om Amsterdam is in grote mate bepaald door de landschapsvorming in het Holoceen. Dat is de geologische periode na de laatste IJstijd (vanaf ca. 10.000 v.Chr.). Er heerste toen een gematigd klimaat waarin in enkele duizenden jaren grote pakketten veen groeiden in de kuststreek. De top van dit Hollandveen bevindt zich in de huidige ondergrond op gemiddeld NAP -2 à -3 m.

Het natuurlijke landschap werd vanwege grootschalige veenontginningen vanaf de 12de eeuw omgevormd tot een veenweidegebied. Aan de noordzijde van het IJ, in Waterland, begon deze ontwikkeling al in de 10de eeuw. Aangezien de waterhuishouding een cruciale rol speelde bij de veenontginningen, begon tegelijkertijd de aanleg van het stelsel van (zee)dijken ter bescherming van het nieuwe bouw- en akkerland. Later, in de 17de en 18de eeuw, volgden de droogmakerijen waarbij grote watergebieden in Noord-Holland werden ingepolderd.

3.2 Historie algemeen

De vroegste sporen van menselijke bewoning of activiteiten binnen het gemeentelijk gebied van Amsterdam gaan, zo blijkt uit recente vondsten in de Noord/Zuidlijn bouwputten op het Damrak en Rokin, terug tot het late Neolithicum (ca. 2400 v. Chr.). Ook rond de stad, op vooral de hoger gelegen strandwallen, zijn dergelijke oude vindplaatsen bekend. De oudste stedelijke bewoningssporen, voor zover nu archeologisch bekend, beginnen eind 12de eeuw en zijn teruggevonden aan de Nieuwendijk / Kalverstraat en de Warmoesstraat/Nes. Met de aanleg van de (Nieuwezijds en Oudezijds) voorburgwallen in de 14de eeuw startte het proces van stadsvorming. De laatmiddeleeuwse stad was omsloten door het huidige Singel aan de westkant en de Geldersekade en Kloveniersburgwal aan de oostkant. In de periode 1585-1663 groeide de stad explosief door vier stadsuitbreidingen. Ten tijde van de Eerste Uitleg (1585-1586) verplaatste de stadsrand zich naar de huidige Herengracht en de Oudeschans. Bij de Tweede Uitleg (1592-1596) kwamen er vier nieuwe woon- en werkeilanden (Marken, Uilenburg, Rapenburg en Vlooienburg) aan de oostkant van de stad. In 1613 ontstond met de Derde Uitleg aan de westzijde van de stad de woon- en werkbuurten de Jordaan en het eerste deel van de grachtengordel tot aan de Leidsegracht. Met de Vierde Uitleg van 1663 werd in de Gouden Eeuw het halfcirkelvormige stadsplan van Amsterdam voltooid. Het oostelijk deel van de grachtengordel werd aangelegd over de Amstel en aan het IJ kwamen de drie oostelijke haveneilanden Kattenburg, Wittenburg, Oostenburg.

De eerste woonwijken buiten de Singelgracht ontstonden naar aanleiding van het uitbreidingsplan Kalff in 1877, gevolgd door een tweede ring na annexatie van grote delen van de gemeenten Nieuwer-Amstel en Sloten in 1896. De 20ste-eeuwse groei van de stad valt uiteen in vier fasen. Tussen 1915 en 1940 werd in Noord, Oost, Zuid en West de Gordel 20-40 gebouwd. Deze werd gevolgd door de naoorlogse tuinsteden in West, Buitenveldert en Noord, en in de jaren zestig en zeventig door het volbouwen van de Bijlmermeerpolder. Met IJburg borduurt de stad begin 21ste eeuw weer voort op het concept van vier eeuwen tevoren, het creëren van stedelijk areaal in

en aan het IJ. Daarnaast wordt door de bouw van woningen binnen het bestaande stedelijk gebied ingezet op verdichting van de stad.

3.3 Historisch-geografische inventarisatie

Het plangebied wordt ruwweg begrensd door de Burgemeester Röellstraat, de Burgemeester Cramergracht, de Jan Evertsenstraat en het spoor aan de oostzijde. In historisch opzicht maakt dit gebied deel uit van een vroegere waterstaatkundige eenheid binnen het Hollandse veengebied: de Sloterpolder en het Sloterdijkmeer. Voor de historisch-geografische analyse van dit gebied zijn verschillende cartografische bronnen gebruikt, waaronder de kaart van het Hoogheemraadschap van het Amstel-, Gooi- en Vechtgebied door Joost Jansz. Bilhamer (ca. 1570), de kaart van Nicolaes Visscher (ca. 1700), de Topografisch Militaire Kaart (1854) en Publieke Werken (1929).

2 Het plangebied (rood omlijnd) op de kaart van het Hoogheemraadschap van het Amstel-, Gooi- en Vechtgebied door Joost Jansz. Bilhamer, 1570 (AAGV)

3.3.1 Sloterbinnenpolder

Grofweg een derde van het plangebied valt binnen de Sloterbinnenpolder. Deze polders behoorden tot de ambachtsheerlijkheid Sloten. Sloten telde vier 'bannen' (rechtsgebieden), namelijk Sloten, Sloterdijk, Osdorp en de Vrije Geer. In de 11de eeuw trokken de eerste ontginningsboeren dit veenlandschap in, en werd het plangebied geschikt gemaakt voor bewoning en landbouw.⁶ Vanuit de bestaande waterlopen, zoals de Slochter – de voorloper van het Sloterdijkmeer – werden loodrecht op de natuurlijke verhogingen in het landschap sloten

⁶ Stol 1993, 29; Borger 1987, 16-17.

gegraven, zodat het veen kon ontwateren en vruchtbaar akkerland ontstond.⁷ Men richtte zich daarbij op de natuurlijke verhogingen in het veenlandschap.⁸

Het ontginningsproces verliep volgens het recht van vrije opstrek, waarbij de lengte van de kavel niet vooraf was vastgesteld, maar werd bepaald door natuurlijke barrières of door aanspraak van anderen op reeds ontgonnen gebieden. Het recht van vrije opstrek resulteerde in zeer lange percelen, ook wel weren genoemd (afb. 2, 4). Aan de uiteindes ervan werd een achterkade – een veendijk en dwarsloot – aangelegd, die de landerijen moest beschermen tegen water uit onontgonnen gebied en vaak als basis diende voor nieuwe ontginningen. De Sloterweg ten zuiden van het plangebied komt voort uit een dergelijke achterkade, en vormde de zuidelijke begrenzing van de ontginningen vanuit de Slochter (afb. 2).

De grootschalige ontwatering van het veengebied zette een onomkeerbaar proces van bodemdaling in werking, waardoor de landerijen geleidelijk weer vernatten en hun functie als akkergrond verloren. De ontginningsboeren waren daarom telkens genooddaakt nieuw veen in cultuur te brengen en hun boerderijen mee te verhuizen met het beschikbare akkerland.⁹ Nederzettingen uit de ontginningsperiode worden daarom gekenmerkt door een vrij diffuse spreiding van opgeworpen huisplaatsen (terpen). Met het verdwijnen van de laatste geschikte akkergronden gedurende de 12de en 13de eeuw werden deze oudste nederzettingen verlaten en hergroepeerden de bewoners zich in lintdorpen langs de achterkaden, die tevens golden als de belangrijkste landwegen.¹⁰ Om het waterniveau binnen het ontgonnen land op peil te houden werden in de 15de en 16de eeuw kades en dijken aangelegd. Hierlangs werden molens gebouwd, die het overtollige water op weteringen loosden. Door dit systeem van afwatering ontstonden de polders waarin het waterpeil werd beheerst.

3.3.2 Sloterdijkermeer(polder)

Het Sloter(dijker)meer was een ondiep meer dat in de twaalfde eeuw ontstond door oeverafslag van een veenstroompje, de Slochter, dat van Sloten naar Sloterdijk liep (afb. 2). Het meer ontwikkelde zich tijdens de middeleeuwen tot de voornaamste vaarroute tussen Sloten en Sloterdijk, en was tevens belangrijk voor de visvangst. Het Slotermeer werd in 1479 door Maria van Bourgondië, als gravin van Holland, aan het dorpsbestuur van Sloterdijk geschonken. De verpachting van visserij zou een bron van inkomsten zijn voor Sloterdijk, hetgeen ten goede kwam aan het onderhoud van de kerk. Het maximaal 3 meter diepe meer viel zomers op verschillende plaatsen droog. Als gevolg daarvan liep de visopbrengst terug.¹¹ Dit was de aanleiding om het meer in 1639 in eeuwige erfpacht te geven aan twee inwoners van Hoorn. Aan de erfpacht werd de verplichting tot een financiële bijdrage aan de kerk te Sloterdijk verbonden.

Tegen de 17de eeuw kwam het ondiepe Slotermeer steeds vaker droog te liggen, terwijl de haven van Sloterdijk langzaam verzandde. Het onderhoud kostte uiteindelijk meer dan het opleverde. Vanwege het teruggelopen belang werd het meer in 1644 bedijkt en drooggemalen om te dienen als weidegrond (afb. 3). Door de ontstane polder werd de Waagenweg, later Sloterdijkermeerweg of Middeweg, aangelegd om de verbinding tussen Sloterdijk en Sloten te

⁷ De Bont 2009, 464, 560.

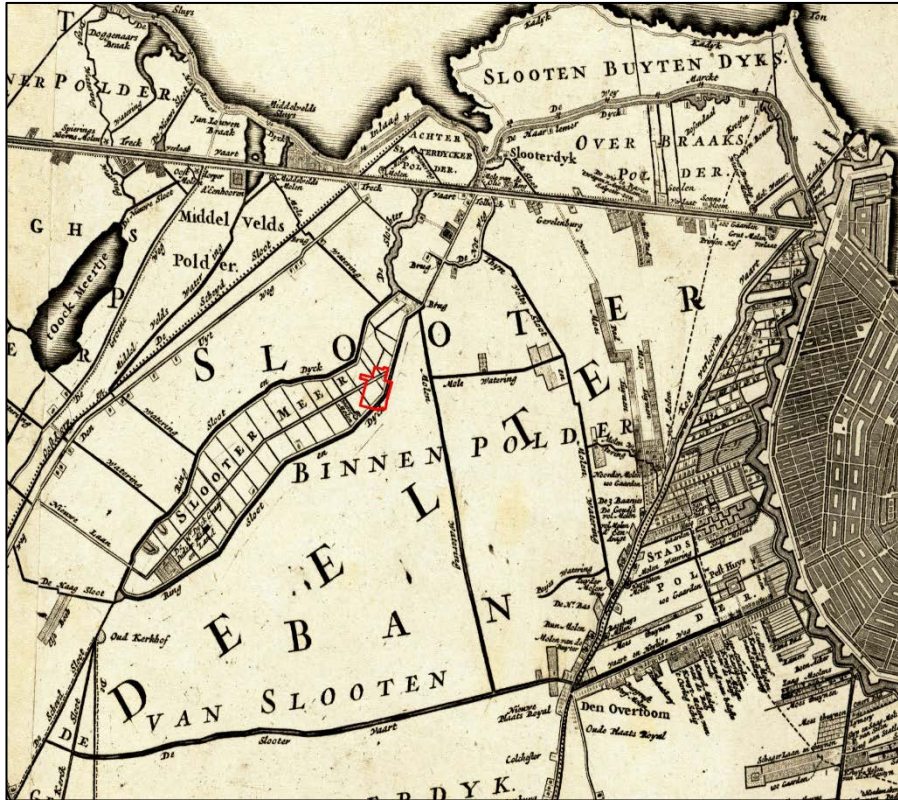
⁸ De 'Grote Hollandse Waterscheiding' (De Bont 2009).

⁹ Stol 1993, 29; Borger 1987, 16-17.

¹⁰ De Bont 2009, 577.

¹¹ Firet 2001, 10.

behouden. Met deze nieuwe agrarische bestemming werd het gebied economisch weer aantrekkelijker.

3 Het plangebied (rood omlijnd) op de kaart van Visscher, ca. 1700

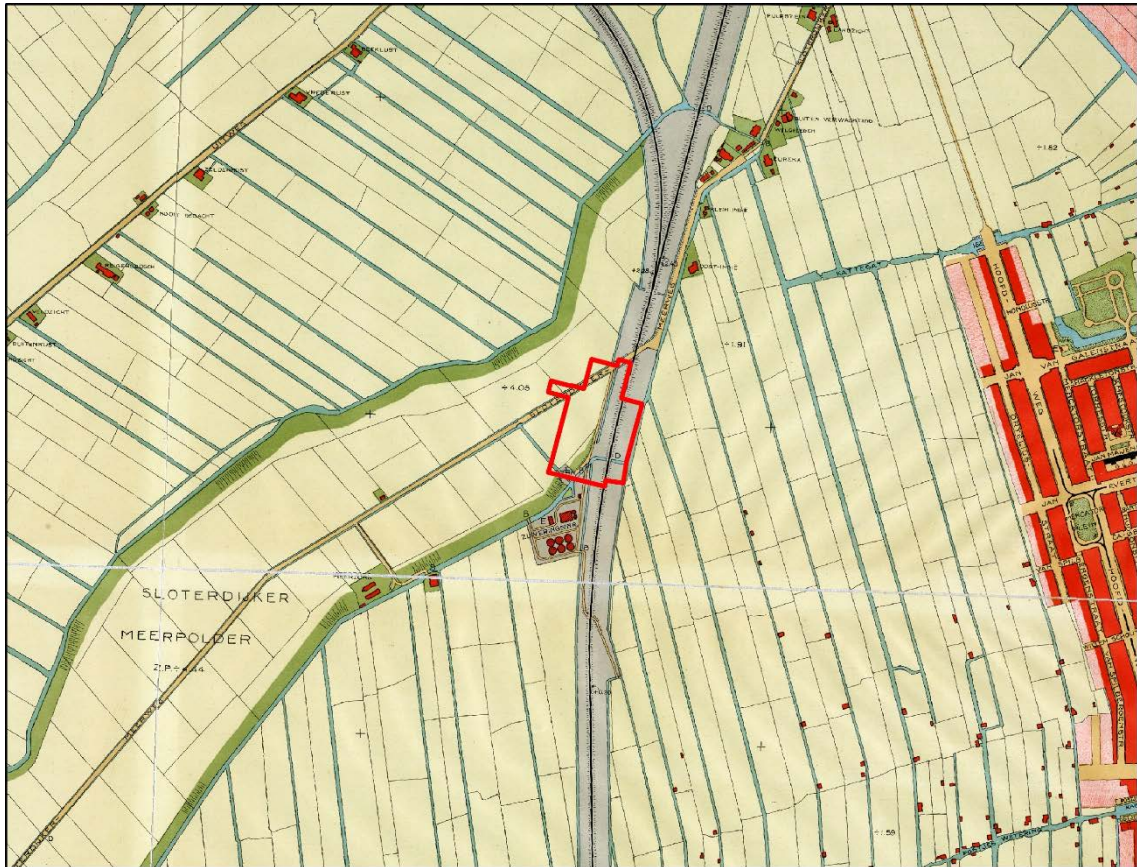

4 Het plangebied (rood omlijnd) op de Topografische Militaire Kaart, 1854 (SAA)

3.3.3 Verstedelijking

In 1848 werden de bannen Sloten, Sloterdijk, Osdorp en de Vrije Geer zelfstandige gemeentes. In 1921 volgde de annexatie hiervan door de gemeente Amsterdam. Tot halverwege de 20ste eeuw behield het plangebied een landelijk karakter. De enige ingrijpende ontwikkeling was de realisatie van de Ringspoorbaan in het begin van de 20ste eeuw, waartoe een spoordijk langs de oostelijke begrenzing van het plangebied werd aangelegd. Tot eind jaren 1930 werd gewerkt aan deze 30 kilometer lange zanddijk (afb. 5). Vervolgens bleef de aanleg van een daadwerkelijk spoor uit. Pas in de jaren 1980 werd het westelijke deel in gebruik genomen door het spoor. Na de Tweede Wereldoorlog onderging het plangebied een grotere transformatie, met de aanleg van de westelijke tuinsteden van Amsterdam (Slotermeer, Slotervaart, Overtoomse Veld, Geuzenveld en Osdorp). Praktisch alle aanwezige bebouwing werd afgebroken, het polderland werd opgehoogd tot stadspeil, en grachten werden aangelegd. Het benodigde ophogingszand werd gewonnen uit de Sloterdijkermeerpolder, die daartoe tot een diepte van 35 m werd uitgegraven.¹² Zodoende werd de Sloterdijkermeerpolder voor een deel weer een meer, de huidige Sloterplas.

¹² Kruizinga 2002, 1012

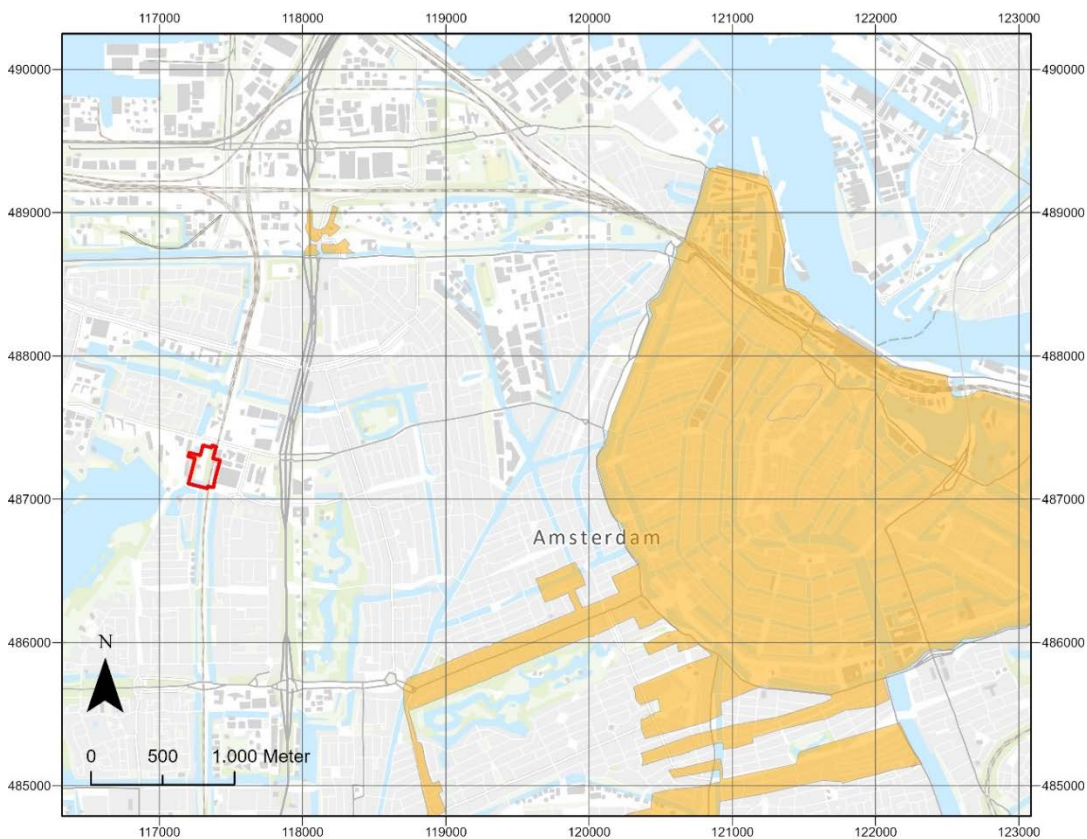

5 Het plangebied (rood omlijnd) op de kaart van Publieke Werken, 1929 (SAA)

3.4 Archeologische inventarisatie van het plangebied

3.4.1 Archeologische Monumentenkaart

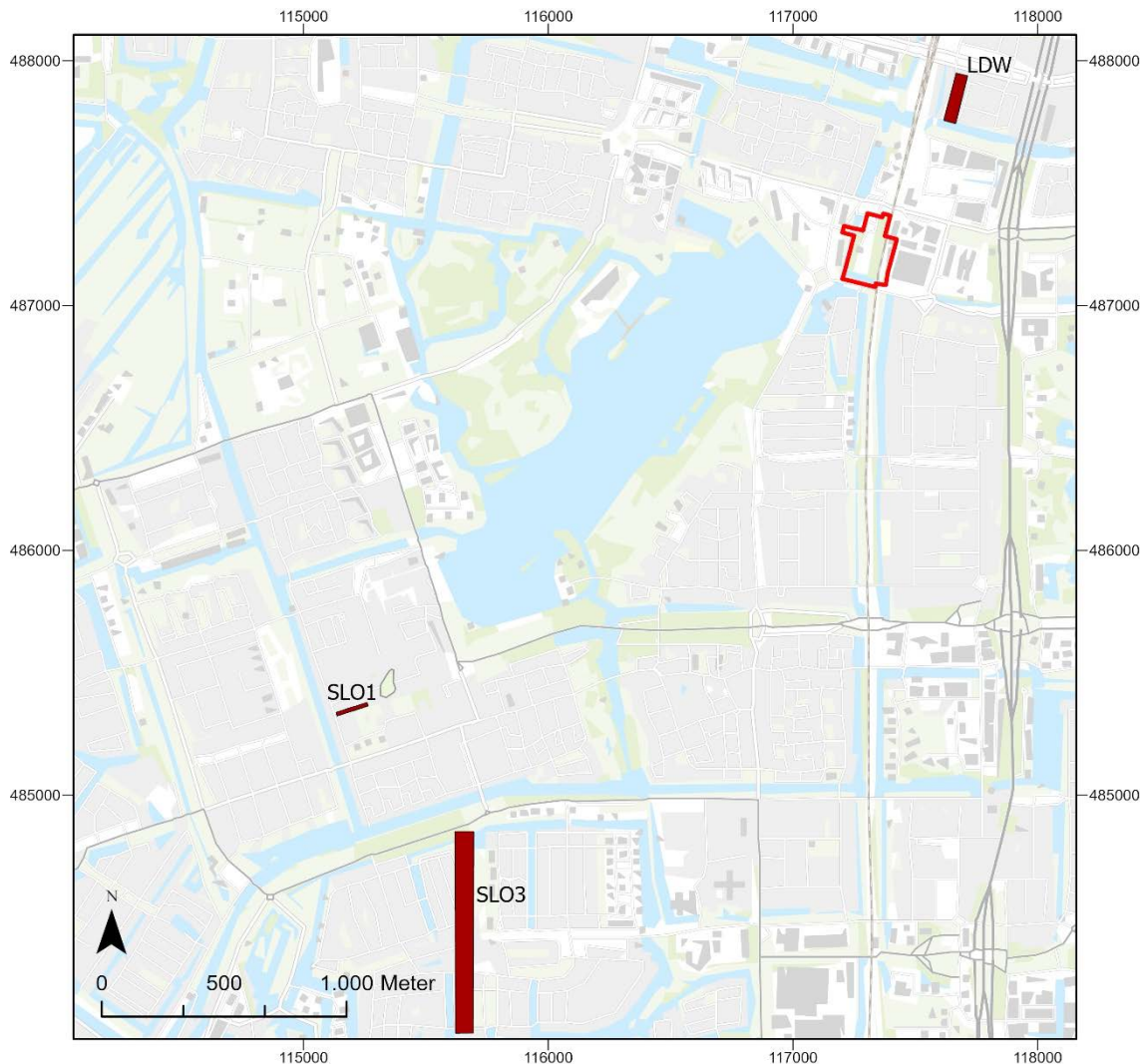
Binnen het plangebied zijn volgens de Archeologische Monumentenkaart (AMK) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed geen archeologische monumenten aangewezen. De Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie van de Provincie Noord-Holland komt overeen met het AMK-kaartbeeld. De verwachtingen op deze kaarten zijn algemeen van aard en dienen in het geval van planvorming nader te worden uitgewerkt. Een inhoudelijke en ruimtelijke specificatie van de archeologische verwachtingen volgt in hoofdstuk 4.

6 Het onderzoeksgebied (rood omlijnd) op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK), met in oranje de zones met een hoge archeologische (verwachtings)waarde (RCE)

3.4.2 Vindplaatsen

Binnen het plangebied zijn niet eerder archeologische veldonderzoeken uitgevoerd. Daarnaast zijn in de nabije omgeving veldonderzoeken uitgevoerd die indicatief kunnen zijn voor de archeologische verwachting binnen het plangebied (afb. 6). De resultaten van deze onderzoeken dienen hier als toets van de veronderstelde bewoningsgeschiedenis van het plangebied, en bieden bovendien een inzicht in de aard, kwaliteit en diepteligging van de archeologische resten die in het plangebied zijn te verwachten. De vindplaatsen worden hieronder kort beschreven.

7 Het onderzoeksgebied (rood omlijnd) en de vindplaatsen (donkerrood)

Leeuwendalersweg (LDW)¹³

Dit onderzoek, uitgevoerd in 2009, biedt een inzicht in de aard en kwaliteit van de archeologische resten die elders in het plangebied te verwachten zijn. De natuurlijke ondergrond bleek ter plaatse te bestaan uit rietveen met een licht golvend oppervlak dat op gemiddeld NAP -3,90 m lag. Vanaf het veenniveau was het terrein opgehoogd met klei tot ca. NAP -2 m. Op basis van de stratigrafische relatie met de aanwezige bouwsporen is deze ophoging in de zeventiende eeuw gedateerd. In de jaren 60 van de twintigste eeuw volgde weer een ophoging, nu met ruim 2,5 m zand tot ca. NAP +0,50 m.

Tot de oudste bebouwingsfase in de 17de eeuw of begin 18de eeuw behoorde een goed geconserveerde rechthoekige structuur van anderhalfsteens muurwerk, gefundeerd op langshout (afb. 8). De bouwwijze en inrichting wijzen op een gebruik van het gebouw als schuur of stal. De

¹³ OM nummer: 2256939100

ondergrond binnen het gebouw bestond uit een afwijkende zandige kleivulling die vermengd was met huishoudelijk aardewerkafval uit de gehele 18de eeuw.¹⁴

8 Gebouw met waterkelder aan de Leeuwendalersweg tijdens het archeologisch onderzoek in 2009

Hoekenespad (SLO₁)¹⁵

In 1984 is door BMA onderzoek gedaan aan het Hoekenespad, op de vermoedelijke locatie van het Oude Kerkhof en het elfde-eeuwse Sloten. Onder het 2 meter dikke zandpakket zijn fragmenten van elfde- en twaalfde-eeuws aardewerk aangetroffen. Sporen van een kerkhof of van bewoning zijn niet gevonden.¹⁶

Louwesweg (SLO₃)¹⁷

Tijdens een boor- en proefsleuvenonderzoek aan de Louwesweg in 1988 is een laatmiddeleeuwse dijk gedocumenteerd. Er zijn geen huisterpen aangetroffen, wat suggereert dat er geen tussenfasen zijn geweest in de verplaatsing van het oude dorp Sloten naar de huidige locatie.

¹⁴ Gawronski & Jayasena 2010

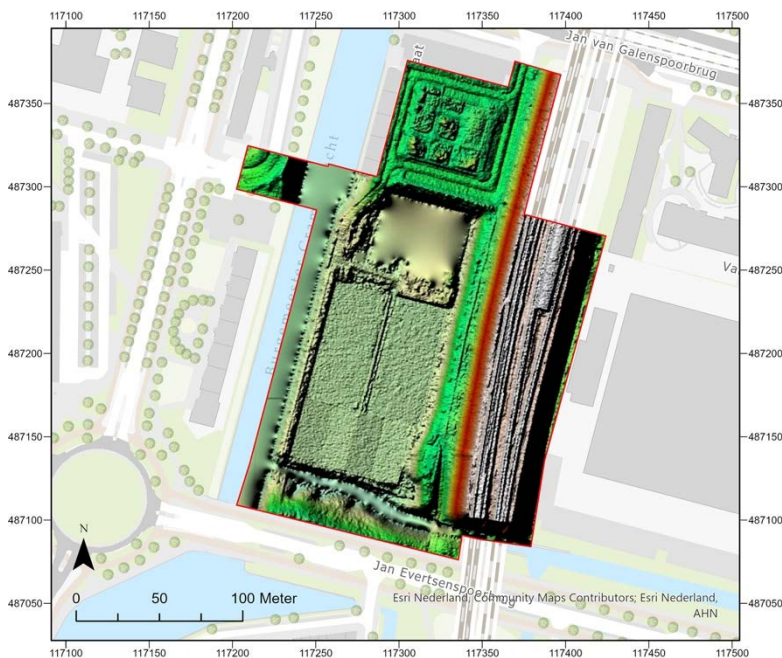
¹⁵ OM nummer: 2000426100

¹⁶ Archief MenA

¹⁷ OM nummer: 2016513100

3.4.3 Bodemopbouw en grondwaterstand

Het plaatselijke maaiveld van de Osdorper Binnen-, Sloterbinnen- en Middelveldse Gecombineerde Polders lag voorafgaand aan de verstedelijking op ca. NAP -1,80 m,¹⁸ en is uitgaande van de huidige maaiveldhoogte (gemiddeld NAP -0,50 m) en zetting afgedekt door een ophogingspakket van ruim 1,5 m. Het maaiveld van de Sloterdijkermeerpolder lag oorspronkelijk dieper, op ruim NAP -4 m¹⁹, wat betekent dat het ophogingspakket hier een dikte heeft van ca. 3,5 m. De grondwaterstand varieert tussen NAP -1 m en -2 m. Voor beide gebieden geldt dat het oorspronkelijke maaiveld kan zijn aangetast door recent grondverzet, met name waar in de 20ste eeuw de metro- en spoorbaan en diverse grachten zijn aangelegd. Op de AHN zijn dan ook geen opvallende/afwijkende patronen herkenbaar (afb. 9).

9 Het onderzoeksgebied (rood omlijnd) op de AHN geprojecteerd.

3.5 Conclusie: gespecificeerde verwachting

Op basis van de historisch-geografische en archeologische inventarisatie zijn binnen het plangebied materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met bewoning/ontginning van de Sloterpolder vanaf de 11de/12de eeuw. Bewoningssporen vanaf de 17de eeuw van de Sloterdijkermeerpolder kunnen voorkomen in de westelijke zijde van het plangebied, vooral aan weerszijden van de Sloterdijkermeerpolder die gedeeltelijk nog binnen het plangebied ligt. Binnen het hele plangebied dient echter rekening te worden gehouden met recente verstoringen door grootschalige ophogingen, de aanleg van de metro- en spoorbaan en de realisatie van de gracht die tegenwoordig door het plangebied stroomt.

¹⁸ Dinoloket boringen B25Bo838, B25Bo816, B25Bo866

¹⁹ Dinoloket boring B25Bo856

4 Archeologische verwachtingskaart

Op basis van de historisch-geografische inventarisatie (hoofdstuk 3) zijn binnen het onderzoeksgebied Jan Evertsenstraat-West, deelgebied Tennispark materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met de ontginnings- en gebruiksgeschiedenis vanaf de 11de/12de eeuw. Dit leidt tot een verwachtingskaart voor het plangebied met drie zones. Een hoge verwachting duidt op een dichtere verspreiding van archeologische resten met een sterke onderlinge samenhang. In zones met een lage verwachting hebben de sporen een lagere trefkans en/of betreffen deze vooral losse vondsten.

A. Sloterbinnenpolders

Verwachting: laag

Hier kunnen archeologische resten voorkomen die verband houden met bewoning en landgebruik vanaf de 11de tot in de 20ste eeuw, zoals sloten en losse vondsten. Ook kunnen huisplaatsen uit de ontginningsperiode aanwezig zijn, maar deze kennen een lage trefkans.

B. Sloter(dijker)meer

Verwachting: laag

Het Sloter- of Sloterdijkermeer ontstond in de 12de eeuw en speelde een rol in de lokale visvangst. In de 17de eeuw werd het meer drooggemalen en in cultuur gebracht. In de bodem kunnen verspreide resten aanwezig zijn van kleinschalig vervoer over water (lage trefkans), sporen landgebruik, sloten en losse vondsten.

E. Sloterdijkermeerweg

Verwachting: laag

De Sloterdijkermeerweg is sinds de 17de eeuw gebruikt voor vervoer door de drooggelegde Sloterdijkermeerpolder. Eventuele resten bestaan uit ophogingslagen van zand en puin, en losse vondsten.

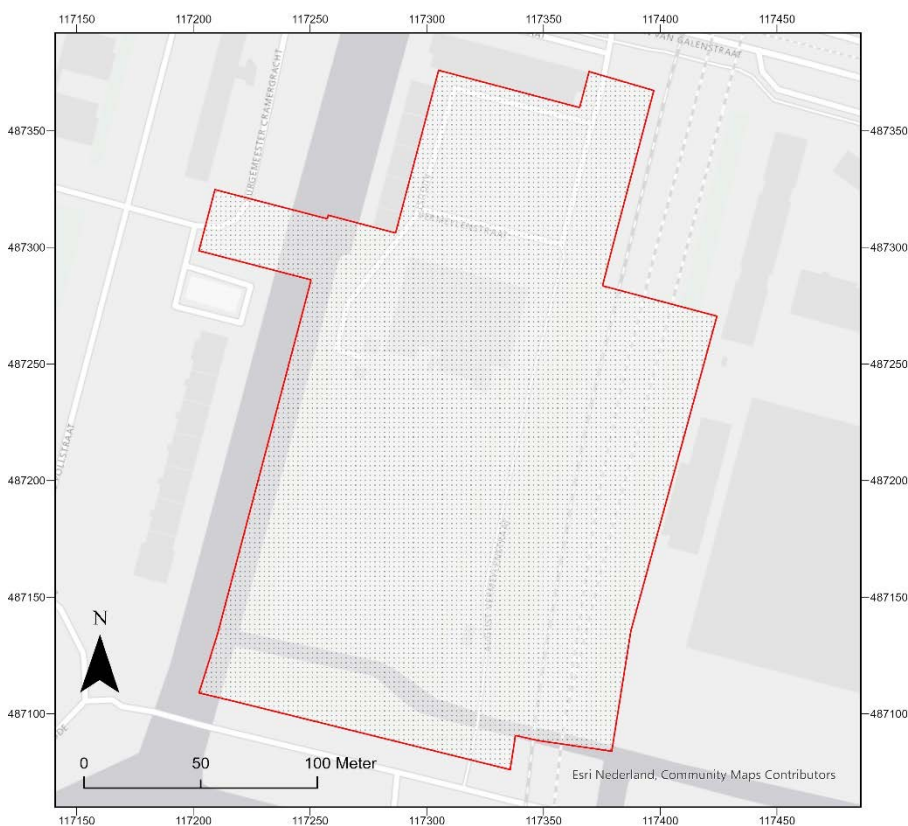
9 Archeologische verwachtingskaart plangebied Jan Evertsenstraat-West, Tennispark

5 Archeologische beleidskaart

De archeologische beleidskaart van het onderzoeksgebied Jan Evertsenstraat-West, deelgebied Tennispark is bedoeld als een ruimtelijk schema van de maatregelen die nodig zijn voor de zorg voor het archeologisch erfgoed binnen bepaalde zones of locaties in het onderzoeksgebied. De verwachtingen worden gekoppeld aan de huidige toestand van het terrein en mogelijk opgetreden bodemverstoringen. De clustering van de verwachtingszones resulteert in een beleidskaart met daarop één zone met bijbehorende specifieke beleidsmaatregel (Appendix: beleidsvarianten, stroomschema).

 Beleidsvariant 11: (terreinen met een lage verwachting die zijn opgehoogd)
Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij alle bodemingrepen.

Voor het gehele onderzoeksgebied geldt conform de Erfgoedwet een meldingsplicht. Indien tijdens de uitvoering van bouwwerkzaamheden vondsten worden gedaan waarvan redelijkerwijs kan worden vermoed dat deze van archeologische waarde zijn, wordt dit aan Monumenten en Archeologie, Gemeente Amsterdam gemeld zodat in overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

10 Archeologische beleidskaart plangebied Jan Evertsenstraat-West, Tennispark

6 Conclusie

Het voorliggende bureauonderzoek naar archeologische waarden is uitgevoerd voor onderzoeksgebied Jan Evertsenstraat-West, Tennispark. Hiervoor geldt één archeologische beleidszone. Voor deze zone geldt een vrijstelling van archeologisch onderzoek bij alle bodemingrepen.

Voor het gehele plangebied geldt conform de Erfgoedwet een meldingsplicht. Indien tijdens de uitvoering van bouwwerkzaamheden vondsten worden gedaan waarvan redelijkerwijs kan worden vermoed dat deze van archeologische waarde zijn, wordt dit aan Monumenten en Archeologie, Gemeente Amsterdam gemeld zodat in overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

7 Bronnen

Motivatie gebruikte bronnen

Voor dit bureauonderzoek zijn verschillende cartografische, historische en archeologische bronnen gebruikt. De onderstaande bronnen worden, voor zover deze voor het onderzoeksgebied beschikbaar zijn, standaard geraadpleegd. Waar de gegevens relevant blijken bij het opstellen van de gespecificeerde verwachting worden deze opgenomen en behandeld in de lopende tekst.

- bodemkaart van Nederland, schaal minimaal 1:50.000;
- zeekaarten (i.v.m. met [voormalige] dieptes van zee- en andere onderwaterbodems) (waterbodems);
- Oude (vanaf 1811) en moderne kadasterkaarten;
- ESRI topografische kaart van Nederland;
- oude kaarten en bouwtekeningen uit (de beeldbank van) het Stadsarchief Amsterdam (SAA)
SAA: Stadsarchief Amsterdam: <https://www.amsterdam.nl/stadsarchief/>
- gegevens van milieukundig bodemonderzoek;
- archeologische en overige cultuurhistorische rapporten van onderzoek uitgevoerd binnen het onderzoeksgebied;
- beschikbare lucht- en satellietfoto's;
- Huidig gebruik waterbodems: schelpenwingebied, visserijgronden, zandwin-
gebied, natuurgebied, ankergebied, bekende pijpleidingen en kabels, etc.
(waterbodems);
- Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2), 50 cm maaiveld gridproduct, shaded relief. Geodan/
Esri Nederland of Actueel Dieptebestand Nederland (ADN) (waterbodems);
- sonarbeelden en/of multibeambeelden (waterbodems);
- AAGV: Archief Waterschap Amstel Gooi en Vecht
- ARCHIS: Archeologisch Informatiesysteem: <http://www.archis.nl/archisii/html/index.html>
- CHW: Cultuurhistorische Waardenkaart provincie Noord-Holland: <http://chw.noord-holland.nl/>
- HisGIS: Historisch Geografisch Informatiesysteem: <http://www.hisgis.nl/>

Literatuur

Bont, C. de, 2009: *Vergeten land: ontginning, bewoning en waterbeheer in de westnederlandse veengebieden (800-1350)*, Alterra Wageningen

Borger, G.J., 1987: Ontgonnen, bedijkt, bebouwd. De agrarische voorgeschiedenis van het stedelijk gebied, in: W.F. Heinemeijer, M.F. Wagenaar, *Amsterdam in kaarten. Verandering van de stad in vier eeuwen cartografie*, Antwerpen

Firet, L., *Sloterplas, leven rond de Sloterplas*, Muiderberg 2001

Gawronski, J., R. Jayasena & J. Veerkamp, *Zeis onder het maaiveld. Archeologische begeleiding Kolenkit Zuidelijk Veld Fase 1 (2009)*, (BMA AAR 42) Amsterdam 2010

Jansen, L., 1963: De voorgeschiedenis van Slotermeer, *Ons Amsterdam* 15, 1963, 283-288
Kruizinga, J., 2002: *Het XYZ van Amsterdam*, Amsterdam publishers.

Monumenten en Archeologie, *Erfgoed voor de stad. Agenda voor het erfgoed in een groeiend Amsterdam*, Amsterdam 2016.

Provincie Noord-Holland, *Leidraad Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland. Ontwikkelen met Ruimtelijke Kwaliteit*. Haarlem 2010.

Stol, T., *Wassend water, dalend land. Geschiedenis van Nederland en het water*. Utrecht/
Antwerpen 1993.

Appendix I: beleidsvarianten en stroomschema

Het archeologisch beleid wordt als maatwerk voor een bepaald plangebied in Amsterdam vastgesteld aan de hand van elf varianten, die een afweging bieden op basis van de aard van de verwachting in combinatie met de specifieke (oppervlakte/diepte) bodemingreep.

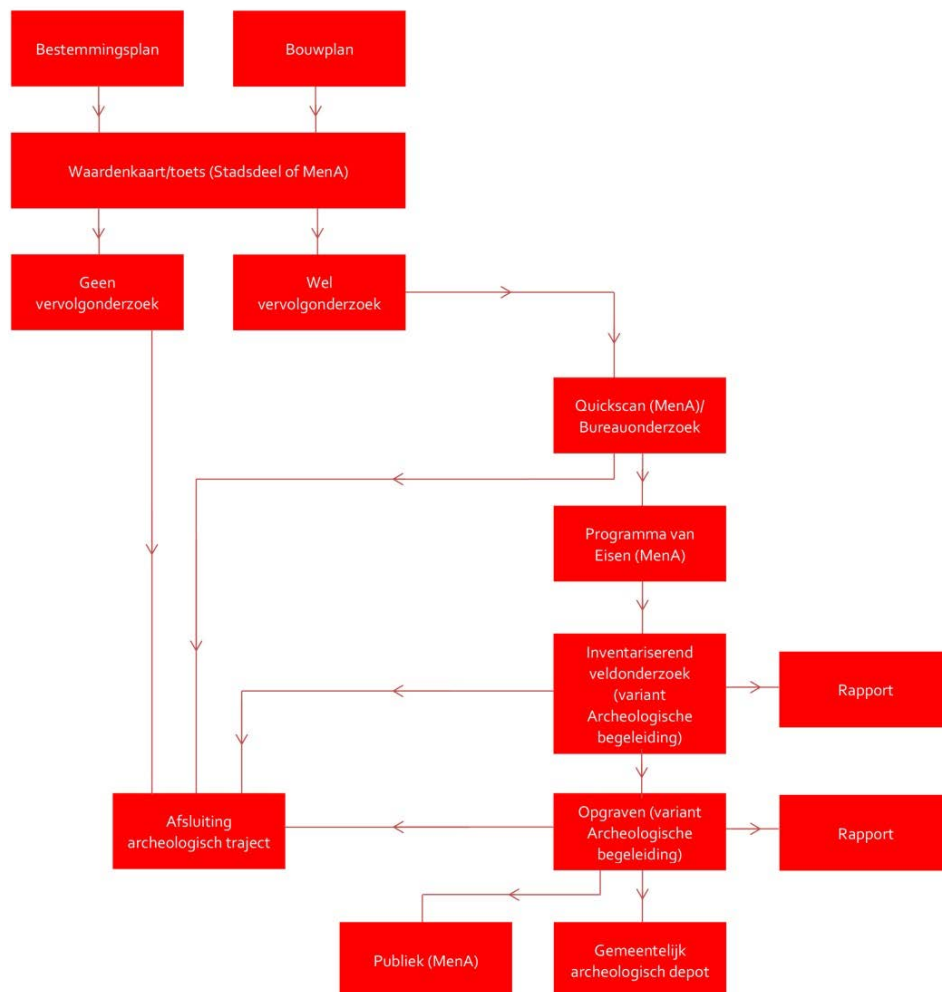
- 1: Gebieden met bekende archeologische waarden. Aangezien hier met zekerheid archeologische overblijfselen aanwezig zijn, is bij elke ingreep in de (water)bodem, ongeacht het oppervlak of de diepte, archeologisch onderzoek noodzakelijk.
- 2: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 50 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 3: Gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog aanwezige historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. Deze gebieden zijn onbebouwd of de bebouwing dateert van vóór de 19de eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 4: Gebieden met een hoge archeologische verwachting buiten het historische centrum van Amsterdam, waarvan de huidige bebouwing dateert uit de late 19de eeuw. De verwachte resten hebben een dichte spreiding. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of ondieper dan de 19de-eeuwse ophogingen.
- 5: Gebieden met een hoge archeologische verwachting buiten het historische centrum van Amsterdam, waarvan de huidige bebouwing dateert uit de late 19de of 20ste eeuw. Indien de bebouwing dateert uit de 19de eeuw hebben de verwachte resten een wijdere spreiding. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² of ondieper dan de 19de- en 20ste-eeuwse ophogingen.
- 6: Onbebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de landelijke periferie van Amsterdam. Hier liggen archeologische vondsten dicht aan het oppervlak, zodat relevante archeologische lagen kunnen zijn opgenomen in de bouwvoor. De bouwvoor heeft gemiddeld een diepte van 0,3 – 0,5 m waaronder een eerste sporenvlak zichtbaar wordt. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 7: Bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). De bebouwing dateert uit het einde van de 19de en de 20ste eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan de 19de en 20ste eeuwse ophogingen.
- 8: Terreinen met een hoge archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 500 m².
- 9: Gebieden met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn of waren binnen en buiten het historische centrum van Amsterdam. Uitzondering van archeologisch

veldonderzoek geldt bij ingrepen in de (voormalige) waterbodem binnen het historisch centrum kleiner dan 2.500 m² (9a) en buiten het historisch centrum kleiner dan 10.000 m² (9b).

- 10: Gebieden met een lage archeologische verwachting die onder water liggen, of die onder water gelegen hebben en ingepolderd zijn of opgespoten zijn. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen kleiner dan 10.000 m² of in de oorspronkelijke waterbodem of in het oorspronkelijke maaiveld.

- 11: Gebieden zonder archeologische overblijfselen omdat hier al archeologisch onderzoek of grootschalig grondverzet heeft plaatsgevonden voor bijv. zware funderingen, kelders, tunnels e.d. en gebieden in de voormalige landelijke periferie van Amsterdam buiten de Singelgracht met een lage archeologische verwachting die bovendien opgehoogd, onderheid en bebouwd zijn aan het einde van de 19de en in de 20ste eeuw. Hier geldt een vrijstelling van archeologisch onderzoek. Gebieden waar al archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden zijn wel indirect van belang voor archeologische planning omdat ze aanwijzingen geven voor de eventuele aanwezigheid van archeologische resten in omliggende gebieden.

Voor de beleidsvarianten, 4, 5 en 7 tot en met 10 geldt dat het dieptecriterium op de uiteindelijke beleidskaart nader wordt gespecificeerd.

Stroomschema archeologie MenA

Colofon

**Archeologisch bureauonderzoek BO 21-06o
Amsterdam 2021**

Voor akkoord controle proces en waardestelling:

P. Kranendonk
Senior KNA-archeoloog Ma
Gemeente Amsterdam
Monumenten en Archeologie

Datum:	29-06-2021
Status:	1.0
Tekst:	J. Maas MA
Redactie:	T. Terhorst MA, drs. P. Kranendonk
Cartografie:	J. Maas MA
Vormgeving:	Monumenten en Archeologie, gemeente Amsterdam

© Monumenten en Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2021
Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Monumenten en Archeologie. MenA aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.